

Bouwsteen ten behoeve van de VHR-opgave

Soorten van de Vogelrichtlijn¹ voor zover betrokken bij de instandhoudingsdoelstellingen voor Natura 2000-gebieden

A021 Roerdomp² *Botaurus stellaris*, broedvogel (Versie oktober 2024)

Deze bouwsteen richt zich op de Roerdomp in de hoedanigheid van broedvogel. De Roerdomp is een broedvogel van moerassen waarvan een deel in eigen land overwintert en een deel wegtrekt naar het westen (Groot-Brittannië) en zuiden (Frankrijk tot Noordwest-Afrika). In strenge winters kan aanzienlijk sterfte optreden. Het menu omvat met name vissen, kikkers en vooral in de winter ook muizen. Roerdompen verblijven het groot deel van het jaar in of aan de rand van rietland. In Nederland broedt ongeveer 1% van de geschatte Europese broedpopulatie (exclusief Europees Rusland).

I. Samenvatting

Landelijk doel³

Vigerend landelijk doel (zie doelendocument, ministerie van LNV 2006) <i>Uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor uitbreiding tot een populatieniveau van ten minste 400 paren.</i>	400 paren
Voorstel nieuw landelijk doel voor 2050 <i>Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie van ten minste 390 paren, waarmee een gunstige Staat van Instandhouding wordt behouden.</i>	390 paren
Gunstige Referentiewaarde Populatie <i>Omvang populatie behorende bij de toestand waarin een populatie in ons land in een ecologisch 'gezonde' situatie verkeert (zie Vogel et al. 2021).</i>	390 paren
Huidige populatieomvang <i>Gemiddeld aantal broedparen in de periode 2015-2020.</i>	420 paren*

*In deze periode is de soort sterk toegenomen, de laatste 3 jaar ligt het aantal rond of boven de 500 paren (in 2020 530-610 paren; Boele et al. 2022)

Voorstel voor regionale opgave

Het huidig aantal broedparen per regio (provincies en rijkswateren) en de regionale opgaves voor 2050 zijn in tabel 1 weergegeven. Voor de provincies is dit exclusief het aandeel rijkswateren. In deze bouwsteen zijn de rijkswateren gedefinieerd als het voortouwgebied⁴ van Rijkswaterstaat (RWS). Omdat er voor de Roerdomp als broedvogel geen aanvullende landelijke opgave is, is er ook geen aanvullende regionale opgave. In beginsel kan dan worden gestuurd op behoud, waarvoor informatie over de actuele regionale aantallen houvast biedt. In alle regio's is de Roerdomp als broedvogel aanwezig. Het aandeel in Friesland is met bijna een kwart van de Nederlandse broedpopulatie het grootst. Tevens is er een groot aandeel in de zoete rijkswateren aanwezig. Het aandeel van veel van de andere provincies ligt dicht bij elkaar, maar met name in laag Nederland zit het grootste aandeel van de populatie.

¹ Richtlijn 2009/147/EG van het Europees Parlement en de Raad van 30 november 2009 inzake het behoud van de vogelstand (PB 2010, L 20), zoals laatstelijk gewijzigd bij verordening (EU) nr. 2019/1010 van het Europees Parlement en de Raad van 5 juni 2019 (PB 2019, L 170).

² Genoemd in bijlage I van de Vogelrichtlijn. Voor Natura 2000-gebieden relevant als broedvogel.

³ Het vigerende landelijke doel is niet zonder meer te vergelijken met het voorgestelde nieuwe landelijke doel. Bij het voorgestelde nieuwe landelijke doel is gebruik gemaakt van sinds 2006 beschikbaar gekomen nieuwe gegevens en informatie, correcties en voortschrijdend inzicht m.b.t. de in Nederland aanwezige vogelpopulaties (zie ook van Kleunen et al. 2017a). Daarnaast zijn er verschillen in de systematiek om landelijke doelen te bepalen (ministerie van LNV 2006, Vogel et al. 2021).

⁴ Natura 2000-gebied waar RWS of een provincie voortouwnemer is. De rol van voortouwnemer is vooral die van eerst verantwoordelijke bij het opstellen van het beheerplan.

Tabel 1. Voorstel voor opgave (aantal paren) per regio (rijkswateren en provincies exclusief aandeel rijkswateren) van de populatie van de Roerdomp als broedvogel voor 2050. De rijkswateren zijn gedefinieerd als het voortouwgebied van RWS. Tevens weergegeven zijn de huidige populatieomvang, het procentueel aandeel in de Nederlandse broedpopulatie en de korte termijntrend. De trend heeft betrekking op de provincies inclusief de rijkswateren. De verdeling van het huidige aantal paren over de regio's is als vertrekpunt gehanteerd voor de regionale opgaves. ? = onvoldoende gegevens beschikbaar voor trendanalyse, n.b. = niet bepaald. Bij een onzekere trend is geen betrouwbare trendclassificatie mogelijk.

Regio	Huidige populatie (2015-2020)	Landelijk aandeel regio (2015-2020)	Trend (2009-2020)	Voorstel regionale opgave 2050
Friesland	100	23%	sterke toename	90
Noord-Holland	50	12%	onzeker	45
rijkswateren	45	11%	n.b.	40
Overijssel	40	10%	matige toename	35
Drenthe	30	8%	?	30
Zuid-Holland	30	8%	matige toename	30
Groningen	30	7%	?	30
Noord-Brabant	30	7%	onzeker	30
Flevoland	20	5%	matige afname	20
Gelderland	15	4%	matige toename	15
Utrecht	15	3%	?	10
Limburg	8	2%	?	8
Zeeland	7	2%	?	7
Landelijk	420	100%	matige toename	390

Prioritering

De Roerdomp bevindt zich als broedvogel in een gunstige Staat van Instandhouding en er zijn voor zover bekend geen belangrijke potentiële conflicten met landelijke doelen of gebiedsdoelen met habitattypen en/of andere soorten. Er is daarmee geen aanleiding om via prioritering in enige vorm bij te sturen.

II. Inhoudelijke onderbouwing van de bouwsteen

1. Staat van Instandhouding (SvI)

De huidige SvI van de Roerdomp als broedvogel wordt als ‘gunstig’ beoordeeld:

Verspreidingsgebied	gunstig
Populatie	gunstig
Leefgebied	gunstig
Toekomstperspectief	gunstig
Staat van Instandhouding	gunstig

Het verspreidingsgebied is sinds de vroege jaren zeventig (atlasperiode) niet wezenlijk veranderd, waardoor het aspect verspreidingsgebied als ‘gunstig’ kan worden beoordeeld. De soort komt over het gehele land verspreid in de grotere moerassen voor. De populatie ligt op het niveau van de jaren vijftig-tachtig (figuur 1). De huidige populatie (2015-2020) bevindt zich met 420 paren boven de Gunstige Referentiewaarde (GRW) voor de populatie, die voor de Roerdomp als broedvogel is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn (zie soortspecifieke onderbouwing hieronder en generieke uitleg box 1). De populatietrend laat zowel op de lange als korte termijn een matige toename zien (tabel 2), waarmee het aspect populatie als ‘gunstig’ wordt beoordeeld. Het leefgebied is voor wat betreft omvang en kwaliteit op orde. Voor de nabije toekomst laat zich een gunstig perspectief aftekenen met een matige jaarlijkse toename en een ingeschatte voortdurende uitbreiding van het gunstige leefgebied voor de soort, zowel in kwantiteit als in kwaliteit. In het doelendocument in 2006 (ministerie van LNV 2006) werd de soort nog als ‘zeer ongunstig’ beoordeeld.

Nadere onderbouwing GRW⁵

De Roerdomp was bij de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn in 1980 (Directive Value, DV) een regelmatige broedvogel in Nederland en is daarmee geen ‘nieuwkomer’. Ondanks de lichte afname ten opzichte van de jaren 50 bevond de populatie zich gedurende de periode rond de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn op een gunstig niveau. Een populatiereductie van minder dan 10% wordt namelijk niet als afname beschouwd aangezien het kan gaan om een natuurlijke lange termijnfluctuatie (zie Vogel *et al.* 2021). Er was daarom geen sprake van een langjarige consistente doorzettende afname rond 1980, de soort werd niet als ‘depleted’ beschouwd, hij stond niet op de eerste Rode Lijst voor vogels en de populatieomvang bevond zich boven de kritische populatiegrens van 40 paren (zie box 1). De DV is daarom bepalend voor de GRW. Uitgaande van de populatieomvang gedurende de periode rond de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn in 1980 wordt de GRW bepaald op 390 paren (gemiddelde periode 1978-1982).

Tabel 2. Informatie over de populatieomvang- en ontwikkelingen die betrokken is bij de beoordeling van de Staat van Instandhouding (SvI).

Aspecten kerngetallen SvI	Periode	Conclusie/output
Huidige populatieomvang	2015-2020	420 (345-570) paren
Boordeling korte termijntrend	2009-2020	matige toename (5,4% per jaar)
Boordeling lange termijntrend	1990-2020	matige toename (2,0% per jaar)
Gunstige Referentiewaarde Populatie	DV	390 paren

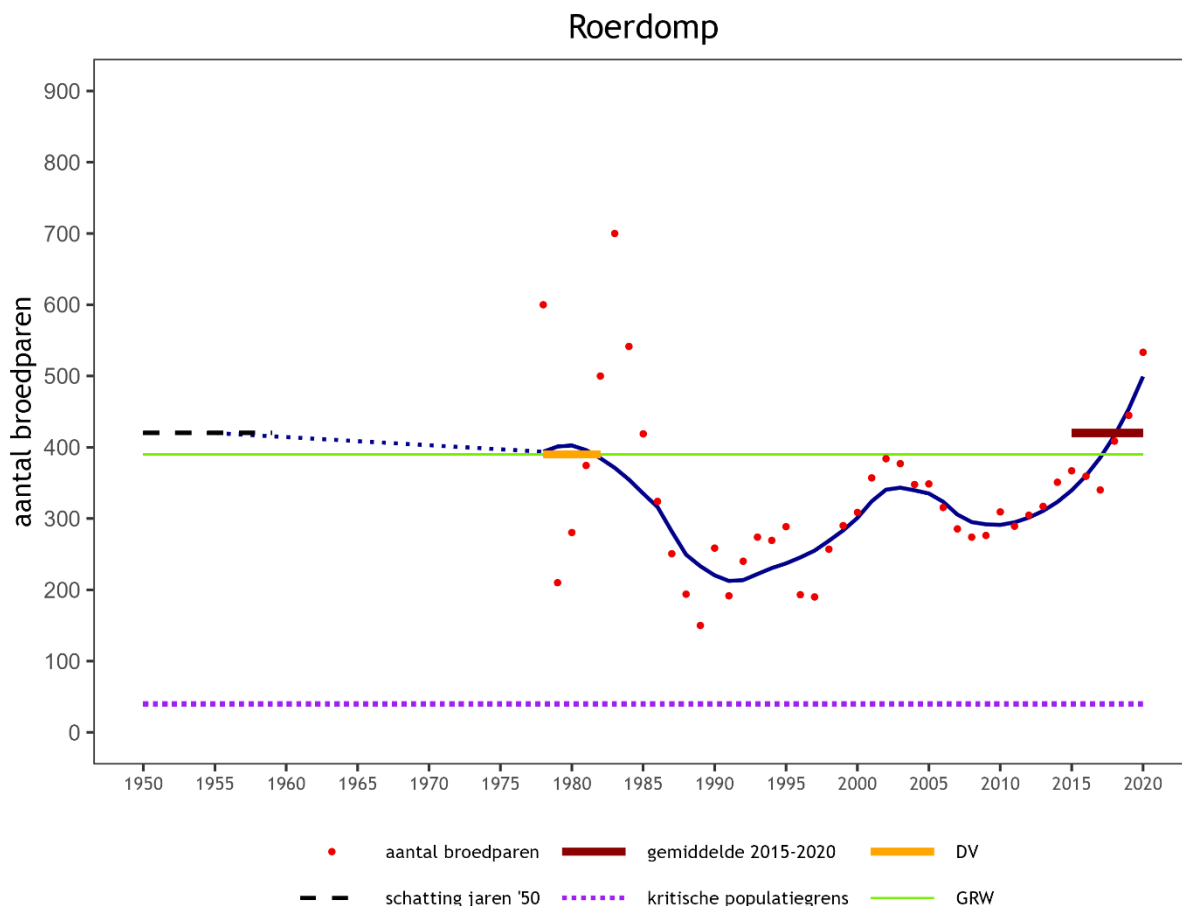
⁵ De te nemen stappen voor het bepalen van de GRW voor broedvogels worden in detail toegelicht in Vogel *et al.* (2021), waarbij het stroomschema in figuur 5.1 (bepaling GRW) en indien van toepassing figuur 5.2 (bepaling EGR) worden gevolgd. Zie ook de generieke uitleg in box 1 van deze bouwsteen.

Box 1. Wat is de GRW en hoe wordt die bepaald voor broedvogels?

Bij de methodiek voor het bepalen van de SvI (Vogel *et al.* 2021) is het voor de beoordeling van het aspect populatie nodig om de actuele populatieomvang te vergelijken met een Gunstige Referentiewaarde (GRW, ofwel *Favourable Reference Value* (FRV)). De GRW schetst de populatieomvang in een ecologische toestand van een populatie die gunstig is en is een objectieve, wetenschappelijk onderbouwde waarde. Bij de bepaling worden alleen ornithologisch-ecologische aspecten betrokken. De GRW voor de populatiegrootte is geen doel op zich maar wel een belangrijke pijler voor de bepaling van de vitaliteit van de populatie. Voor een gunstige SvI moeten echter ook andere aspecten (verspreidingsgebied, leefgebied en toekomstperspectief) op orde zijn. Bij het bepalen van de GRW voor de populatie worden voor broedvogels de hierna beschreven uitgangspunten gehanteerd.

- De Vogelrichtlijn bepaalt dat het niveau van de populatie ten tijde van de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn (1980), de *Directive Value* (DV), behouden moet blijven. Daarom wordt eerst gezien of de populatieomvang zich toen op een gunstig niveau bevond. Om te voorkomen dat de DV sterk wordt beïnvloed door piek- of daljaren wordt een gemiddelde over 5 jaar aangehouden: de periode 1978-1982. Als de populatie zich in die periode op een gunstig niveau bevond, is de GRW gelijk aan de DV.
- De DV was aantoonbaar ongunstig als er rond 1980 sprake was van een langjarige consistente doorzettende afname, de soort als ‘*depleted*’ werd beschouwd (sterk afgenomen voor 1980 en nog niet hersteld), de soort op de Rode Lijst van 1984 stond en/of de populatie kleiner was dan de kritische populatiegrens (zie uitleg laatste bullet). In die gevallen wordt gekeken naar een *Ecologisch Gunstige Referentie* (EGR). De EGR weerspiegelt de populatieomvang in een periode binnen de tijdspanne 1950-heden waarin de ecologische omstandigheden voor de soort relatief gunstig waren (zie bullets hierna).
- Bij nogal wat soorten is sprake van een continue afname voorafgaand aan de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn (periode 1950-1980) en rond 1980 nog geen sprake van herstel. In die gevallen wordt als EGR een schatting over 1950-1959 aangehouden. De GRW is dan bepaald op 90% van die geschatte populatieomvang, om rekening te houden met de onzekerheden in de gegevens in deze periode.
- In de andere gevallen waarbij de DV als ongunstig wordt beschouwd wordt voor het bepalen van de EGR gekeken naar de lange termijn van 30 jaar vóór 1980, en de periode daarna, dus de tijdspanne 1950-2020. Binnen deze periode wordt gezocht naar een periode van minimaal 10 jaar waarin de soort zich op een (relatief) stabiel en gunstig niveau bevond. Als er geen voldoende stabiele periode wordt gevonden, wordt gekeken of er een langdurige periode (30 jaar) zonder afname was. Indien ontwikkelingen in de EGR-periode passen in de natuurlijke populatieschommelingen (bijv. sterfte in strenge winters gevolgd door herstel) dan kan, ondanks deze fluctuaties, nog steeds gesproken worden van een stabiele periode. Wanneer de DV ongunstig was en de EGR te bepalen is, dan is de GRW gelijk aan de EGR.
- Wanneer de GRW wordt gebaseerd op een EGR die in een periode voor 1980 valt en onomkeerbare ontwikkelingen vóór de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn het leefgebied van een soort hebben verkleind, dan is de GRW naar beneden bijgesteld. Daarvan is sprake bij soorten van het boerenland; tussen 1950 en 1980 is 16% geschikt broedgebied verdwenen door bebouwing (inclusief infrastructuur).
- In sommige gevallen zijn zowel de EGR als de DV niet goed bruikbaar als GRW, bijvoorbeeld als de populatie zich in 1980 in een dalperiode bevond en er geen EGR te bepalen is, of omdat een soort zich recent gevestigd heeft. In het geval van recente (her)vestiging wordt het gemiddelde over de periode 2015-2020 genomen als GRW. Bij soorten met een ongunstig populatieniveau rond 1980 waarvoor de EGR niet te bepalen is, is teruggevallen op een kritische populatiegrens. Dit is een waarde waaronder de soort niet meer levensvatbaar in Nederland kan voortbestaan en dus de kans op verdwijnen zeer hoog is. Vanwege de onzekerheden rondom deze norm wordt deze zeer terughoudend toegepast.

Voor een nadere uitleg wordt verwezen naar Vogel *et al.* (2021).

Figuur 1. Overzicht van de waarden waarmee de ‘Gunstige Referentiewaarde’ (GRW) voor de populatie van de Roerdomp als broedvogel is bepaald. Weergegeven is het globale populatieverloop op basis van aantallen broedparen (rode punten). Voor periodes met jaarlijkse schattingen (enkele missende jaren uitgezonderd) is het populatieverloop weergegeven als een solide donkerblauwe lijn. In periodes waar geen jaarlijkse schattingen beschikbaar zijn, zijn de jaren met een bekende populatieomvang verbonden met een stippellijn. Periodiek vastgestelde populatiegroottes tijdens de jaren '50 worden weergegeven met een horizontaal gestreepte zwarte lijn die aangeeft welke periode de schatting beslaat (in de regel 1950-1959). Relevante waarden zijn aangeduid met gekleurde horizontale balkjes: Directive Value (DV, 1978-1982, oranje), populatieomvang in de laatste 6 jaar (2015-2020, donkerrood) en kritische populatiegrens (paarse stippellijn). De GRW zelf is weergegeven als lichtgroene horizontale lijn. Voor een verdere toelichting over de methodiek wordt verwezen naar box 1 en Vogel et al. (2021).

2. Landelijke opgave bij een gunstige Staat van Instandhouding (GSvI)

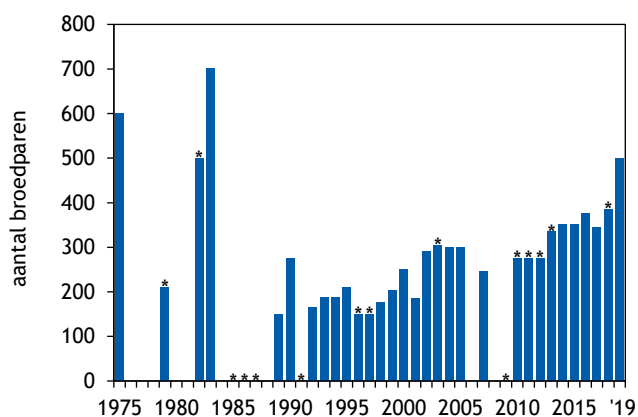
De populatieomvang overeenkomstig de GSvI bedraagt 390 broedparen. Afgezet tegen het huidige aantal (gemiddeld over 2015-2020: 420 paren) betekent dit dat de populatie zich in de huidige situatie op een gunstig niveau bevindt. Zeker de laatste drie jaar ligt het daar belangrijk boven (2020: 530-610).

III. Haalbaarheid

1. Beoordeling landelijke opgave

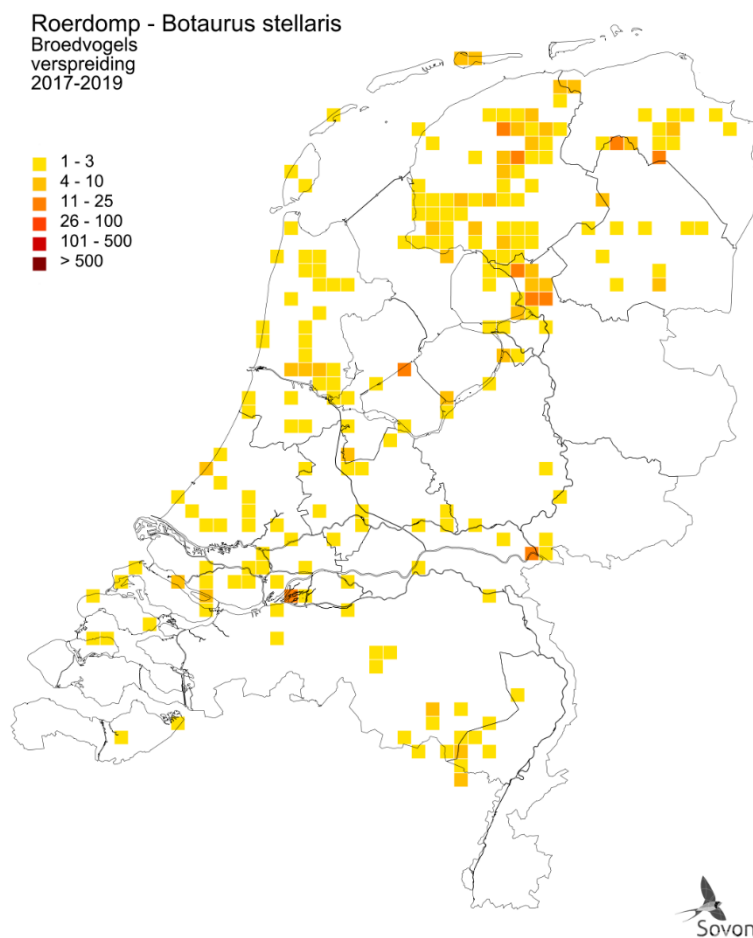
In de 16^e tot 18^e eeuw was de Roerdomp in laag-Nederland talrijk genoeg om erop te jagen maar in de 19^e eeuw was dat voor zover bekend niet meer in belangrijke mate het geval (Bijlsma *et al.* 2001). Halverwege de 20^e eeuw werden 320-350 territoria gemeld (Braaksma & Mörzer Bruyns 1954, Braaksma 1958), wat waarschijnlijk een onderschatting was (Teixeira 1979). De schatting is later bijgesteld naar 500 paren (van Kleunen *et al.* 2017b). In de jaren zeventig bevonden de aantallen zich met 500-700 territoria op een hoog niveau (piekperiode), door het ontbreken van strenge winters en doordat nieuwe broedgebieden zijn ontstaan, waaronder moerasgebieden in Flevoland. Deze nieuwe broedgebieden zijn na korte tijd ontgonnen, maar de Oostvaarderplassen bleef een belangrijk bolwerk.

Sinds de jaren negentig van de vorige eeuw neemt het aantal broedparen geleidelijk, de laatste jaren sterk, toe, al zorgen strenge winters soms tijdelijk voor enige terugval (figuur 2). In 2020 waren 530-610 paren aanwezig (Boele *et al.* 2022), waarmee het hoge niveau van de jaren zeventig (bijna) weer is bereikt.

Figuur 2. Aantalsontwikkeling van de Roerdomp vanaf 1975 (*na koudere winter). Bron NEM (Sovon, CBS, provincies, RWS). Figuur overgenomen uit Boele *et al.* (2021).

Figuur 3 toont de broedverspreiding per atlasblok (5x5km) in de periode 2017-2019, waaruit blijkt dat veel moerasgebieden in laag-Nederland bezet zijn. Relatief geïsoleerde populaties zijn te vinden in Drenthe, Zuidoost-Brabant en de Gelderse Poort.

Figuur 3. Broedverspreiding van de Roerdomp in 2017-2019. Weergegeven is het aantal broedparen per atlasblok (5x5 km) (Sovon 2022).

2. Knelpunten en maatregelen

Knelpunten

Op dit moment zijn er op landelijk niveau geen belangrijke knelpunten die het behoud van de GSvI van de Roerdomp als broedvogel in de weg staan. Omdat de soort pas recent het doel bereikt heeft en derhalve de GSvI nog enigszins als fragiel kan worden gezien, benoemen we hier wel de drukfactoren voor de soort (tabel 3; zie ook Foppen *et al.* 2016). De onderstaande analyse richt zich dan ook op behoud en uitbreiding van de gunstige situatie.

Tabel 3. Drukfactoren die een verdere uitbreiding van de populatie van de Roerdomp als broedvogel in de weg staan. De sterkte van het negatieve effect (impact) is uitgedrukt in hoog (H), matig (M) en laag (L). Tevens is beoordeeld in hoeverre het knelpunt (op termijn) oplosbaar is.

Subcode	Drukfactor	Impact?	Oplosbaar?	Grote regionale verschillen?
FA1	Vermesting (bodem, water), incl. N-depositie (NOx en NH3)	L	deels	ja
FA11	Klimaat en zeespiegelstijging	L	deels	ja
FA9	Dynamiek oppervlaktewater/ zout water (peilen, getij, inundaties, stroming)	M	deels	ja
FB1	Predatie	M	ja	ja
FB2	Natuurlijke begrazing	M	ja	ja
FB5	Spontane ontwikkeling (successie)	M	ja	ja
FD1	Verstoring door aanwezigheid (recreatie, honden, scheepvaart, vliegbewegingen)	L	deels	ja
FT1	Natuur- en landschapsbeheer (beheer-maatregelen)	M	ja	ja

- **Vermesting:** een zeer klein deel van het leefgebied van de Roerdomp als broedvogel is gevoelig voor stikstofdepositie. Het betreft enkel zwakgebufferde vennen waarbij sterke verzuring kan leiden tot een afname van dichtheden van prooidieren (afname prooibeschikbaarheid).
- **Klimaat:** effecten binnen Nederland zullen zich toespitsen op de gevolgen van langdurige droogte. Verdrogingsgevoelige moerassen zoals op de zandgronden, die voor de Roerdomp relevant zijn, komen daarmee onder druk te staan en worden mogelijk ongeschikt (Foppen *et al.* 2016). Het gaat echter om een relatief klein deel van de Roerdomp-populatie.
- **Dynamiek oppervlaktewater:** natuurlijke schommelingen in het waterpeil, periodieke overstromingen en de werking van wind gaan verlanding tegen en dragen zorg voor een continue afwisseling van dichte en open stukken, oud en jong riet. Er zijn weinig plaatsen meer in Nederland waar een dergelijke dynamiek ruimte kan krijgen. Meren zijn gescheiden van hun brongebieden en/of overstromingsgebieden, rivieren zijn bedijkt. Van nature is het waterpeil 's winters hoog en 's zomers laag maar vaak wordt juist het omgekeerde nagestreefd. Dergelijk peilbeheer leidt ertoe dat moeras 'verboest'. In een natuurlijke situatie vallen moerassen 's zomers regelmatig droog, wat de ideale omstandigheden levert voor moerasplanten om te ontkiemen. Als gevolg van het peilbeheer klinkt de bodem in agrarisch gebied in. Moerasgebieden liggen daardoor nu vaak hoger dan het omringende (boeren)land. Om leegloop van het moeras te voorkomen wordt er vaak gebiedsvreemd water ingelaten met risico op vermisting of vervuiling.
- **Predatie:** door het vaste waterpeil in veel moerassen en de veelal beperkte omvang zijn ze het jaarrond deels toegankelijk voor grondpredatoren als de vos, die zowel op volwassen vogels als legsels predeert. Als groundbroeders zijn ze ook gevoelig voor verjaging door bijvoorbeeld de Grauwe Gans (Provincie Noord-Holland 2023a) Ook predatie door Buizerd, Havik, Kiekendieven en mogelijk verwilderde katten komt voor (Provincie Noord-Holland 2023b).
- **Natuurlijke begrazing:** in sommige moerasgebieden stokt de verjonging van vroege verlandingsstadia (aangroei riet in water) door intensieve begrazing door met name de Grauwe Gans. Dit heeft mogelijk een negatieve invloed op de kwaliteit van het leefgebied van de Roerdomp.
- **Spontane ontwikkeling:** in rietlanden die niet geregeld overstroomd hoopt zich in de loop der jaren dood plantenmateriaal op, waardoor ze steeds droger worden en ongeschikt als leefgebied voor de Roerdomp. In droog rietland komen vegetaties van braam, vlier, els of wilg op en verandert het rietland langzaam maar zeker in bos. Roerdompen nemen doorgaans binnen 10-20 jaar in aantal af wanneer rietvegetaties dichtgroeien en verruigen (Provincie Noord-Holland 2023b).

- *Verstoring door aanwezigheid*: de soort is matig tot gemiddeld verstoringgevoelig, hierdoor kan land-, en waterrecreatie, maar ook intensieve rietexploitatie de rust van de soort bedreigen (Provincie Fryslân 2023a). Voor de Roerdomp geldt een verstoringssafstand van 100-300 meter (RVO 2016).
- *Natuur en landschapsbeheer*: Roerdompen nestelen overwegend in overjarige vegetaties maar in veel gebieden wordt in de winter riet gemaaid. Maai-beheer kan verlanding tegen gaan maar als veel waterriet wordt gemaaid, blijft er vaak te weinig geschikt rietland over voor broedende Roerdompen.

Beheer en herstel-/verbetermaatregelen

- Het beheer van rietmoeras vraagt grote inspanningen waarbij een natuurlijker waterpeil een belangrijke factor is. In alle gevallen dient gestuurd te worden op voldoende opgaand, overjarig in (ondiep) water staand rietmoeras met een bijzonder grote randlengte aan beschutte rietoevers (van der Hut 2003).
- Inmiddels zijn verschillende inrichtingsmaatregelen getroffen waarvan de positieve effecten op korte termijn meetbaar zijn, waaronder moerasontwikkeling in de Onnerpolder en in de Biesbosch (Noordwaard) en wellicht (afhankelijk van rietontwikkeling) de Marker Wadden. Op langere termijn kunnen ook verschillende van de Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW)-projecten zorgen voor een impuls van de populatie, met name in het IJsselmeergebied.
- Moerassen zijn dynamische systemen waarbij het waterpeil een belangrijke sturende factor is. Een te laag grondwaterpeil – zelfs in geringe mate – leidt tot verruiging van rietmoeras en een grotere kans op predatie door grondpredatoren (zie verder). Er zijn, zelfs in een relatief geïsoleerde gelegen broedgebied als de Gelderse poort succesvolle voorbeelden van beheer, met name door het opzetten en dynamischer maken van het waterpeil in combinatie met rietherstel (Lenssen *et al.* 2013). Een natuurlijk peilbeheer ('s winters hoog en 's zomers laag peil) is goed voor de Roerdomp (Provincie Fryslân 2023b).
- Een beheermaatregel om verstoring tegen te gaan, is het sluiten van het broedbiotoop van de Roerdomp in het broedseizoen (Provincie Noord-Holland 2023b). Ook het verleggen van paden kan helpen (Arcadis 2023).
- Bevorderen intrek- en paaimogelijkheden voor vissen en amfibieën. Aanleg muizenrijke graslanden nabij broedgebieden (van Beusekom *et al.* 2015).

Regionale verschillen

Voor de meeste knelpunten zijn er geen duidelijke regionale verschillen aan te geven. Lokaal kan de natuurlijke begrazing door de Grauwe Gans van grotere invloed zijn dan op andere plekken. Het ontbreken van natuurlijke peilbeheer speelt vooral in boezemwateren, dus in veel laagveen- en kleigebieden. Kansen door natuurontwikkeling liggen vooral nog in zeekleigebieden waarbij landbouwgebied wordt omgezet in moerasontwikkeling zoals in het Onnerveld (Drenthe). Van belang is dat de Roerdomp met name in Noordoost-Nederland toeneemt, met de moerassen in Friesland (inclusief Lauwersmeer) en in de Kop van Overijssel als belangrijkste bolwerken. De al grote betekenis van de rijkswateren zal wat verder toenemen als gevolg van moerasontwikkelingsprojecten in het kader van PAGW. Nu de landelijke opgave is behaald en het toekomstperspectief als 'gunstig' wordt beoordeeld is er geen aanleiding of behoud of ontwikkeling in bepaalde regio's te prioriteren.

Relevante ontwikkelingen op het vlak van beleid en beheer

- In veel natuurontwikkelingsgebieden binnen het Natura 2000-netwerk en op gronden die behoren tot het Natuurnetwerk Nederland (NNN) wordt gestuurd op ontwikkeling van natte natuur. Dit gebeurt op grotere schaal o.a. via de PAGW, onderdeel van het Nationaal Waterprogramma 2022-2027. PAGW richt zich op het verbeteren van de ecologische waterkwaliteit, de aanleg van verloren en ontbrekende leefgebieden en verbindingen tussen de grote wateren en de inliggende natuurgebieden in de Zuidwestelijke Delta, het IJsselmeergebied, de Waddenzee (incl. Eems-Dollard) en de Rijn en Waal. Projecten met perspectieven zijn o.a. Wieringerhoek, Oostvaardersoevers en de Noord-Hollandse Markermeerkust.
- *Nationaal Waterprogramma 2022-2027*: water en leefgebied van de Roerdomp zijn nauw met elkaar verbonden zodat met name het Nationaal Waterprogramma 2022-2027 van belang is. Daarbinnen worden vanuit de PAGW-projecten geëntameerd die leiden tot een vergroting van het leefgebied van de Roerdomp, maar ook tot een kwaliteitsverbetering, bijvoorbeeld via bevordering van natuurlijke dynamiek.
- *Meekoppeling en natuurinclusief ontwerpen*: steeds vaker worden maatregelen voor de hoogwaterwaterveiligheid gecombineerd met de versterking van de biodiversiteit. Een voorbeeld is het versterken van natuurlijke 'voorlanden' die ook de dijken versterken. In het

Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) is al een aantal projecten voor versterking van waterkeringen natuurinclusief uitgevoerd, en andere HWBP-projecten worden natuurinclusief voorbereid. Rijk en regio zijn voor een aantal HWBP-projecten overeengekomen om de PAGW-opgave en de waterveiligheidsopgave integraal uit te voeren. Dit versterkt de biodiversiteit, waardoor een soort als de Roerdomp kan profiteren voor zover de meekoppeling leidt tot meer moeras en/of overgangen tussen moeras en water.

- De actielijnen klimaatadaptie natuur en het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) bieden kansen op uitbreiding en kwaliteitsontwikkeling van leefgebied van de Roerdomp. Voorbeelden daarbij zijn de bufferzones rond natte natuurgebieden.

Ontwikkelingen op biogeografische schaal

De omvang van de Nederlandse broedpopulatie kan in Europese context als van 'beduidend belang' worden beschouwd. De Europese populatie (exclusief Rusland) is met 29.000 – 38.000 paar weliswaar omvangrijk maar het overgrote deel daarvan broedt in het oosten van het continent, waaronder Oekraïne, Wit-Rusland en de Baltische staten (Keller *et al.* 2020, Birdlife International 2021). De trend is stabiel en de soort heeft de status niet-bedreigd in Europa (Birdlife International 2021). In vergelijking met België, Noord-Frankrijk, aangrenzende delen van Duitsland en Engeland is de Nederlandse broedpopulatie groot, maar in geografisch opzicht nogal geïsoleerd (van der Winden & van Beusekom 2015). Er zijn aanwijzingen dat de Nederlandse broedpopulatie fungeert als bron voor de zich gunstig ontwikkelende maar nog broze populaties in de omliggende landen.

Kennisleemtes

Jaarlijks wordt 71-90% van de landelijke populatie geteld en eens per zes jaar worden alle belangrijke gebieden onderzocht. Op gebiedsniveau wordt de monitoring in de meeste jaren als onvolledig beoordeeld in de Fluessen (Fr), Ilperveld, Varkensland & Twiske en Eilandspolder (NH) en Visvijvers Valkenswaard (NB) (Boele *et al.* 2021). In deze gebieden zijn meerdere paren aanwezig. Over de eisen die de Roerdomp stelt aan het broedgebied en de sleutelfactoren die daarbij een rol spelen is relatief veel gepubliceerd (Newbery *et al.* 1996, Gilbert *et al.* 2007). Momenteel zijn er daarom geen knellende kennisleemtes voor de soort aanwijsbaar die het behoud van de GSvI in de weg staan.

Beoordeling haalbaarheid populatieomvang in 2050

Op dit moment bevindt de Roerdomp zich in een GSvI en is het toekomstperspectief gunstig. In samenhang met de momenteel stabiele populatieaantallen en gebrek van belangrijke knelpunten voor de soort is behoud van de populatieomvang die als gunstig beschouwd mag worden daarmee haalbaar voor 2050.

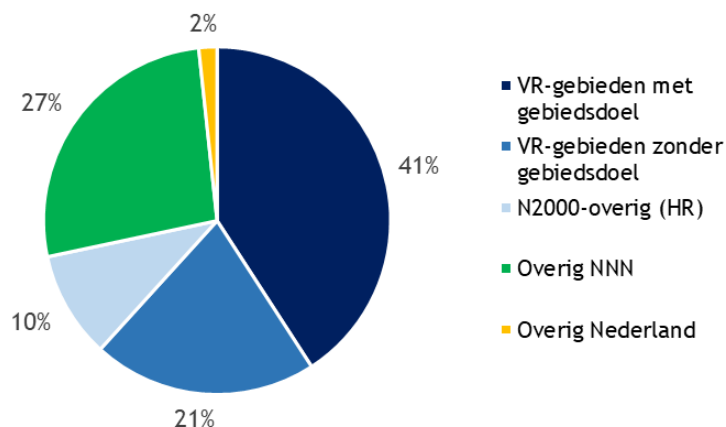
3. Advies landelijk doel

De populatieomvang bij een GSvI bedraagt 390 broedparen. De populatieomvang van 420 broedparen die momenteel in Nederland aanwezig is (gebaseerd op 2015-2020), ligt hier net boven. De korte termijntrend is toenemend en het toekomstperspectief is als gunstig beoordeeld. Het advies is daarom om het landelijke doel voor 2050 op 390 broedparen te stellen, overeenkomstig de omvang waarbij de soort duurzaam in het leefgebied kan voortbestaan. De landelijke opgave is in de huidige situatie gerealiseerd.

IV. Regionale opgave

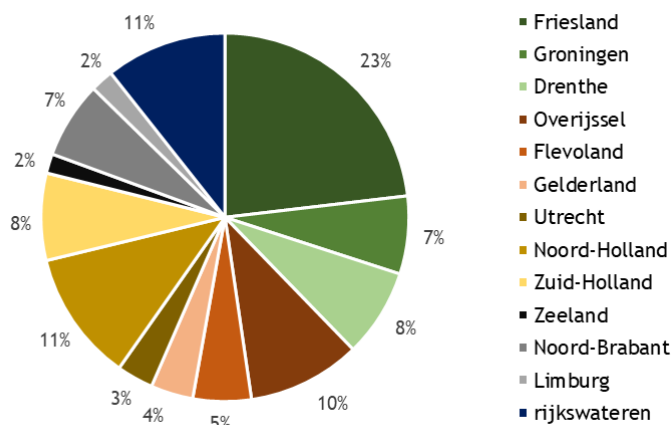
1. Actueel voorkomen

Het grootste deel van de populatie Roerdompen (72%) bevindt zich binnen de grenzen van N200-gebieden. De rest zit in NNN-gebieden (figuur 4).

Figuur 4. Aanwezigheid in de afgelopen zes jaar (2015-2020) in onder de Vogelrichtlijn aangewezen Natura 2000-gebieden met een instandhoudingsdoel voor de Roerdomp, de overige vogelrichtlijngebieden, overige Natura 2000-gebieden (habitatrictlijngebieden), overig Natuurnetwerk Nederland (NNN) en overig Nederland (buiten N2000/NNN).

In figuur 5 wordt de verdeling gepresenteerd over de provincies en de rijkswateren. Het provincie-aandeel is exclusief rijkswateren, de aantallen in het rivierengebied worden wel aan de provincies toegekend. Voor deze indeling is gekozen omdat provincies en RWS (rijkswateren) de voortouwnemers voor de beheerplannen zijn. Bijna een kwart van de populatie zit in Friesland, andere provincies zitten daar fors onder met aandelen van 10% en lager. In bijna iedere provincie haalt de populatie een aandeel van minimaal 5%.

Figuur 5. Aanwezigheid van de Roerdomp als broedvogel in de afgelopen zes jaar (2015-2020) per provincie (exclusief rijkswateren) en in de rijkswateren. De rijkswateren zijn gedefinieerd als het voortouwgebied van RWS.

De belangrijkste gebieden zijn de Wieden en Weerribben (Ov) met meer dan 30 paar, de Alde Faenen, het Leekstermeergebied, de Zaanstreek, de Biesbosch, het Rijntakkengebied en de Rottige Meenthe met ieder tussen de 10 en 15 paren (tabel 4). Het van oudsher belangrijke gebied de Oostvaardersplassen heeft fors aan belang in geboet. In 60% van de gebieden worden de instandhoudingsdoelen momenteel niet gehaald.

Tabel 4. De belangrijkste broedgebieden van de Roerdomp in de periode 2015-2020 alsmede overige Natura 2000-gebieden met een instandhoudingsdoel (IHD) voor deze soort. Het procentueel aandeel in de Nederlandse broedpopulatie is indicatief weergegeven. VR = (mede) onder de Vogelrichtlijn aangewezen als Natura 2000-gebied, VR* = VR-gebied met een instandhoudingsdoel voor de Roerdomp als broedvogel, HR = in het kader van de Habitatrichtlijn aangewezen als Natura 2000-gebied (indien >5%), rw = rijkswateren (voortouwnemer RWS), IHD = huidig instandhoudingsdoel, - = geen IHD.

Gebied	Status	Regio	Aantal (paren)	Aandeel in NL	IHD (paren)
De Wieden	VR*/HR	Ov	22	5%	30
Alde Feanen	VR*/HR	Fr	15	4%	6
Leekstermeergebied	VR	Dr	13	3%	-
Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske	VR*/HR	NH	13	3%	17
Biesbosch	VR*/HR	NB	12	3%	10
Weerribben	VR*/HR	Ov	12	3%	14
Rijntakken	VR*/HR	Gl	11	3%	20
Rottige Meenthe & Brandemeer	HR	Fr	11	3%	-
Zuidlaardermeergebied	VR*	Gr	9	2%	5
Oostvaardersplassen	VR*	Fl	8	2%	40
IJsselmeer	VR*/HR	rw	7	2%	7
Lauwersmeer	VR*	Gr	7	2%	10
Zwarte Meer	VR*/HR	rw	6	1%	6
Oostelijke Vechtplassen	VR*/HR	NH	5	1%	5
Duinen Ameland	VR*/HR	Fr	5	1%	2
Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder	VR*/HR	NH	5	1%	13
Veluwerandmeren	VR*/HR	rw	4	1%	5
Deelen	VR*	Fr	3	1%	5
Strabrechtse Heide & Beuven	VR*/HR	NB	2	1%	5
Uiterwaarden Zwarte Water en Vecht	VR*/HR	Ov	2	<1%	1
Zwanenwater & Pettemerduinen	VR*/HR	NH	2	<1%	2
Ketelmeer & Vossemeer	VR*	rw	2	<1%	5
Duinen en Lage Land Texel	VR*/HR	NH	1	<1%	5
Nieuwkoopse Plassen & De Haack	VR*/HR	ZH	<1	<1%	6
Duinen Schiermonnikoog	VR*/HR	Fr	0	0%	3

2. Advies voor regionale opgave voor 2050

Het voorgestelde landelijke doel voor 2050 vormt het uitgangspunt voor de regionale opgaves. De opgave wordt verdeeld naar rato van het aandeel van de regio in de landelijke populatie, tenzij er redenen zijn om daar gemotiveerd van af te wijken. Dat kan door verschillen in regionale trends (makkelijker te realiseren in regio's waar de soort het beter doet), verschil in areaal potentieel leefgebied en/of de nabijheid van bronpopulaties voor herstel. Bij de Roerdomp is er geen reden om af te wijken van de verdeling op basis van het huidige regioaandeel in het landelijke totaal, omdat de doelstelling immers de huidige verdeling representeren. In beginsel kan dan worden gestuurd op behoud, waarvoor informatie over de actuele regionale aantallen houvast biedt (tabel 5). In alle regio's is de Roerdomp als broedvogel aanwezig. Het aandeel in Friesland is met bijna een kwart van de Nederlandse broedpopulatie veruit het grootst. Daarna volgt een vrij gelijkmatige verdeling over de provincies Noord-Holland, Overijssel, Drenthe, Zuid-Holland en de zoete rijkswateren.

Tabel 5. Voorstel voor opgave (aantal paren) per regio (rijkswateren en provincies exclusief aandeel rijkswateren) van de populatie van de Roerdomp als broedvogel voor 2050. De rijkswateren zijn gedefinieerd als het voortouwgebied van RWS. Tevens weergegeven zijn de huidige populatieomvang, het procentueel aandeel in de Nederlandse broedpopulatie en de korte termijntrend. De trend heeft betrekking op de provincies inclusief de rijkswateren. De verdeling van het huidige aantal paren over de regio's is als vertrekpunt gehanteerd voor de regionale opgaves. ? = onvoldoende gegevens beschikbaar voor trendanalyse, n.b. = niet bepaald. Bij een onzekere trend is geen betrouwbare trendclassificatie mogelijk.

Regio	Huidige populatie (2015-2020)	Landelijk aandeel regio (2015-2020)	Trend (2009-2020)	Voorstel regionale opgave 2050
Friesland	100	23%	sterke toename	90
Noord-Holland	50	12%	onzeker	45
rijkswateren	45	11%	n.b.	40
Overijssel	40	10%	matige toename	35
Drenthe	30	8%	?	30
Zuid-Holland	30	8%	matige toename	30
Groningen	30	7%	?	30
Noord-Brabant	30	7%	onzeker	30
Flevoland	20	5%	matige afname	20
Gelderland	15	4%	matige toename	15
Utrecht	15	3%	?	10
Limburg	8	2%	?	8
Zeeland	7	2%	?	7
Landelijk	420	100%	matige toename	390

V. Prioritering

De Roerdomp bevindt zich als broedvogel in Nederland in een GSvI en er zijn voor zover bekend geen belangrijke potentiële conflicten met landelijke doelen of gebiedsdoelen met habitattypen en/of andere soorten. Er is daarmee geen aanleiding om via prioritering in enige vorm bij te sturen.

Literatuur

- ARCADIS. 2023. Natuurdoelanalyse Strabrechtse Heide & Beuven Provincie Noord-Brabant, versie 28 februari 2023.
- BIRDLIFE INTERNATIONAL. 2021. European Red List of Birds. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.
- BOELE A., VAN BRUGGEN J., HUSTINGS F., VAN KLEUNEN A., KOFFIBERG K., VERGEER J.W. & VAN DER MEIJ T. 2021. Broedvogels in Nederland in 2019. Sovon-rapport 2021/02. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- BOELE A., VAN BRUGGEN J., GOFFIN B., KAVELAARS M., KLEYHEEG E., KOFFIJBERG K., SCHOPPERS J., VAN TURNHOUT C., VERGEER J.W. & JANSEN D. 2022. Broedvogels in Nederland in 2020. Sovon-rapport 2022/05. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- BRAAKSMA S. & MÖRZER BRUYNS M.F. 1954. De stand van de Roerdomp *Botaurus stellaris* L. als broedvogel in Nederland tot 1953. Ardea 42: 151-162.
- VAN BEUSEKOM R., BERBEN A. & HUIGEN P. 2015. Actieplan bedreigde vogels Bescherming van 11 bijzondere soorten. Vogelbescherming Nederland, Zeist.
- BRAAKSMA S. 1958. Aanvullende gegevens van de stand van de Roerdomp *Botaurus stellaris* L. als broedvogel in Nederland. Ardea 46: 158-166.
- BIJLSMA R. G., HUSTINGS F. & CAMPHUYSEN C.J. 2001. Algemene en schaarse vogels van Nederland (Avifauna van Nederland 2). GMB Uitgeverij/KNNV Uitgeverij, Haarlem/Utrecht.
- FOPPEN R., VAN ROOMEN M., VAN DEN BREMER L. & NOORDHUIS R. 2016. De ecologische haalbaarheid van de Natura 2000 instandhoudingsdoelen voor vogels. Sovon-rapport 2016/51. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen
- GILBERT G., TYLER G. A., DUNN C. J., RATCLIFFE N. & SMITH K. W. 2007. The influence of habitat management on the breeding success of the Great Bittern *Botaurus stellaris* in Britain. Ibis 149: 53-66.

- VAN DER HUT R.M.G. 2003. Met habitatmodellen het moeras in: beheerinstrument voor moerasvogels. *De Levende Natuur* 104: 160-164.
- KELLER V., HERRANDO S., VOŘÍŠEK P., FRANCH M., KIPSON M., MILANESI P., MARTÍ D., ANTON M., KLVAŇOVÁ A., KALYAKIN M. V., BAUER H.-G. & FOPPEN R.P.B. 2020. European Breeding Bird Atlas 2: Distribution, Abundance and Change. European Bird Census Council & Lynx Edicions, Barcelona.
- VAN KLEUNEN A., VAN ROOMEN M., JANSSEN J.A.M., KUITERS A.T., VAN WINDEN E., BOELE A., SCHMIDT A.M. & VAN VREESWIJK T. 2017a. Advies over correcties en bijstellingen van Natura 2000-doelen; Achtergronddocument bij het rapport Advies over de Natura 2000 doelensystematiek en Natura 2000-doelen. Rapport 2779C. Sovon-rapport 2016/27. Wageningen Environmental Research, Wageningen.
- VAN KLEUNEN A., FOPPEN R. & VAN TURNHOUT C. 2017b. Basisrapport voor de Rode Lijst Vogels 2016 volgens Nederlandse en IUCN-criteria. Sovon-rapport 2017/34. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- LENSEN J., COOPS H., BUDDINGH K. & WIJERS T. 2013. Herstel van rietmoeras in de Rijnstrangen. *De Levende Natuur* 114: 252-257.
- MINISTERIE VAN LNV. 2006. Natura 2000 doelendocument. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.
- NEWBERRY P., SCHÄFFER N. & SMITH K. 1996. *European Union Bittern Botarus stellaris Action Plan*. RSPB/Birdlife International, UK.
- PROVINCIE FRYSLÂN. 2023a. Natuurdoelanalyse Schiermonnikoog. Concept juni 2023, opgesteld door Opgave Groen, Provincie Fryslân.
- PROVINCIE FRYSLÂN. 2023b. Natuurdoelanalyse Alde Feanen. Concept juni 2023, opgesteld door Opgave Groen, Provincie Fryslân.
- PROVINCIE NOORD-HOLLAND. 2023b. Natuurdoelanalyse Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder. Concept 30 maart 2023, opgesteld door Directie Beleid- Sector Groen.
- PROVINCIE NOORD-HOLLAND. 2023a. Natuurdoelanalyse Duinen en Lage Land Texel. Concept 30 maart 2023, opgesteld door Directie Beleid – Sector Groen.
- RVO. 2016. Natura 2000-beheerplan Duinen en Lage Land Texel
- TEIXEIRA R.M. (ED.) 1979. Atlas van de Nederlandse Broedvogels. Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland, 's Graveland.
- VOGEL R., FOPPEN R., VAN DEN BREMER L., VAN TURNHOUT C.A.M. & VAN ROOMEN M. 2021. Methodiek voor de bepaling van de staat van instandhouding van vogels. Sovon-rapport 2021/26. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- VAN DER WINDEN J. & VAN BEUSEKOM R. 2015. Riet en ruimte voor de Roerdomp. Vogelbescherming Nederland, Zeist.

Geraadpleegde websites

- SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND. 2022. Roerdomp. <https://stats.sovon.nl/stats/soort/950>. Geraadpleegd op 18/02/2022.